CATALUNYA I LA SOCIETAT DE NACIONS

Oportunitats diplomàtiques en temps convulsos (1931-1939)

Arnau Gonzàlez i Vilalta

Il·lustració: Jesús Galdón

En l'estudi de les relacions diplomàtiques i de les interaccions entre actors polítics de diferent nivell i estatus cal acceptar una premissa axiomàtica: els paràmetres de la *realpolitik* no encaixen sempre amb els principis legals i teòrics. Molt sovint, moviments polítics, grups armats, partits polítics o entitats territorials sense reconeixement estatal estableixen contactes i dinàmiques pròpies d'administracions reconegudes internacionalment. En aquest sentit, la dècada de 1930 és paradigmàtica en aquesta ruptura dels procediments legalment establerts a escala internacional, especialment des de l'ascens al poder d'Adolf Hitler a Alemanya el gener del 1933, però no de manera exclusiva. De fet, la Societat de Nacions, l'ens que havia d'acabar amb els conflictes armats després de la Gran Guerra del 1914-1918, fou un fracàs anunciat. Ni els seus impulsors, els Estats Units, hi acabaren entrant (contradient el president Wilson i, de nou, aïllant-se d'Europa), ni els principals conflictes del període a partir de 1932 foren evitats: la Guerra del Chaco entre Bolívia i Paraguai; l'agressió a Abissínia i Albània per part de la Itàlia feixista; la intervenció externa a la Guerra Civil espanyola; o la invasió i crims japonesos a la Xina… per acabar, ja diluïda i sense sentit, amb la successió d'ocupacions "negociades" alemanyes d'Àustria, Txecoslovàquia, Polònia i les repúbliques bàltiques (aquesta darrera, per part també soviètica) entre el 1938 i el 1940. I enmig de tot aquell desgavell, Catalunya hi fou present [1].

En aquest context d'inestabilitat galopant, de trencament del marc establert al Tractat de Versalles i de camí vers la Segona Guerra Mundial, la Societat de Nacions i altres entitats, com el Congrés de les Nacionalitats Europees, potenciat pels alemanys encara no sota el control dels nazis —amb destacada participació catalana—, quedarien apartats de qualsevol política internacional multilateral [2]. Tot procediment establert explotà i qualsevol actor amb força o amb algun element geopolític a oferir pogué entrar en l'arena diplomàtica de les aliances amb qui fos. I el cas català no fou estrany a aquella realitat, amb la seva interessant posició al Mediterrani occidental, encaixat a la frontera sud francesa, amb una potent indústria i amb elements de tensió identitària-obrera, i amb percepcions exteriors diverses sobre la seva evolució o no dins del marc espanyol [3].

Dit això, de manera habitual aquestes disrupcions en la teoria diplomàtica es produeixen en contextos convulsos on els representats dels Estats, sovint ambaixadors, es veuen també superats per alguns col·legues amb rangs inferiors, com els cònsols destinats a ciutats o territoris sense reconeixement estatal, o per altres agents informals. És en aquest context que podem situar la Catalunya del període republicà (1931-1939), tant en el context de pau com, sobretot, durant la Guerra Civil espanyola, com a apèndix ibèric de la crisi europea de la dècada dels anys trenta [4].

En uns anys on l'autonomia catalana, aprovada entre 1931 i 1932, esdevindria excepcional en el marc constitucional espanyol (ja que l'Estatut basc no seria aprovat fins a l'octubre del 1936, i tot i així tindria una curta durada efectiva, fins mitjans del 1937), la Generalitat de Catalunya gaudirà d'una consideració d'actor diplomàtic extra-semi-quasi-oficial, tot i mai ser reconegut com a tal en uns tractats internacionals bilaterals o generals rebregats i estripats de manera definitiva. És a dir, hi haurà voluntat dels països europeus per a saber el que succeïa a Catalunya, però també per a interactuar amb els seus representants; una altra qüestió és si els que van ocupar la Generalitat ho van voler. Aquesta circumstància tingué diferents orígens externs, que es traduirien en una interpretació desenfocada de la direcció que emprendria el corrent majoritari del nacionalisme català durant aquells anys, per part dels serveis diplomàtics, de la premsa i dels Estats majors dels exèrcits occidentals i llatinoamericans [5]. Per una banda, l'excepcionalitat catalana generada amb l'Estatut del 1932, sense realitats equivalents en el reconeixement d'estatuts especials territorialitzats s'ajuntaria amb un context internacional complex que tindria en l'estructura imperial britànica la principal interferència interpretativa. I és que, per a tots els observadors exteriors, fossin francesos, britànics, nord-americans o alemanys, la definida com a "qüestió" o "problema" català s'havia anat situant, al llarg dels anys d'entreguerres, com un símil sempre útil i repetit (tot i inexacte) que la definia com "la Irlanda espanyola" [6]. De sobres era conegut entre els especialistes que, en aquella Europa sorgida de la Gran Guerra, amb problemes i conflictes de minories nacionals i les qüestionades noves fronteres dels tractats de pau signats a Versalles, Trianon o Sèvres, el cas català era un exemple més d'una societat amb caràcter nacional, lingüístic i polític diferenciat dins, en aquell cas, de la monarquia —llavors ja República— espanyola.

> En un context d'inestabilitat galopant, el Tractat de Versalles, la

> Societat de Nacions i tot procediment establert explotà, i qualsevol actor amb força o amb algun element geopolític a oferir pogué entrar en l'arena diplomàtica de les aliances

Si això era absolutament acceptat, tothom creuria que l'Estatut d'autonomia republicà, sota el lideratge d'Esquerra Republicana de Catalunya i dels Presidents Francesc Macià i Lluís Companys, no podria fer res més que seguir els models amb els quals es podia comparar. És a dir, que la nova situació legal i constitucional catalana era una imitació del que s'havia produït a Irlanda amb la creació de l'Irish Free State (Estat Lliure d'Irlanda) el 1922 [7] . Així, la creació de l'autonomia catalana va ser entesa pels cercles periodístics i diplomàtics al voltant de Londres i de l'Imperi britànic, i també d'altres indrets, com una mena de *dominion* que hauria de seguir el model imperial britànic que, des de mitjans del segle XIX, havia anat concedint l'autonomia —la categoria de "domini"— als seus territoris de població blanca, començant pel Canadà, en pro d'evitar cap sortida en forma de ruptura, com la del 1776 dels Estats Units d'Amèrica.

En conseqüència, des del primer moment posterior al 14 d'abril del 1931, quan Macià imposà els fets consumats creant un govern català que, tot i renunciar a la plena sobirania, obligaria el nou govern republicà espanyol a acceptar l'autonomia a l'espera de redactar l'Estatut i la Constitució, tots els actors diplomàtics situaren Catalunya en el grup d'ens amb els quals mantenir relacions, sense tenir clar en quin sentit. Tots els ambaixadors a Madrid, cònsols a Barcelona i membres dels ministeris d'afers exteriors europeus i americans partien de dos dubtes. Per una banda, tothom creia que l'autonomia era el primer pas cap a una emancipació total, que acabaria amb la independència de facto en un període breu —especialment durant la Guerra Civil, això es creuria inevitable— però a més la situació era més complexa [8]. I és que, trasplantant el marc irlandès-britànic a Catalunya-Espanya, s'insistí de manera persistent en què l'autonomia era quelcom equiparable a la sobirania quasi plena. Si Irlanda, el Canadà, Austràlia, Nova Zelanda i Sudàfrica mantenien lligams constitucionals amb Londres, si el rei d'Anglaterra era el cap d'Estat de tots aquells països al mateix temps que podien actuar en accions bèl·liques o obrir ambaixades, què les diferenciava de Catalunya?

Les circumstàncies europees i la idea de que les dinàmiques post-Versalles no podien diferir gaire d'un lloc a l'altre del continent, provocarien un error interpretatiu de dimensions considerables en les anàlisis relatives a Catalunya. Tothom cregué, i així ho publicà la premsa d'arreu (de la mateixa manera que els informes generats als consolats de Barcelona i a les ambaixades a Madrid, així com als serveis centrals d'exteriors de qualsevol Estat), que el govern de la Generalitat pretenia assolir la sobirania plena. Que aquell era el seu objectiu i que, de fet, l'autonomia ja era una quasi independència de facto. Que cada pas que es produiria durant aquells anys, que tot gest de les autoritats catalanes com la seva política lingüística o l'assumpció de l'ordre públic, eren senyals inequívoques que el nacionalisme català conduïa el país a la separació. Aquesta anàlisi pretenia traslladar a la realitat catalana el que els irlandesos havien fet, o el que volien fer els eslovacs o els croates a les noves fronteres que els hi havien tocat dins de Txecoslovàquia o de Iugoslàvia.

I d'aquí en sorgeix tota l'evolució de la política catalana i la seva tensió envers els governs espanyols, analitzada sempre en clau nacional i identitària encara que no es descartés la dinàmica dreta-esquerra. En aquest sentit, el que podem constatar és que pocs van entendre la voluntat de reforma d'Espanya del catalanisme, tant de la Lliga Regionalista/Catalana de Francesc Cambó, com del projecte federalista i de possible canvi d'hegemonia peninsular d'Esquerra Republicana de Catalunya i, en aquest darrer cas, de crear un sistema polític català que intentaria viure dins però al marge (encara que això resultaria impossible) del marc republicà espanyol [9]. Ningú semblà escoltar els representants catalans a les delegacions republicanes espanyoles a la Societat de Nacions el 1931, als quals comunicaren la seva satisfacció amb la solució autonòmica assolida aquell any.

I tot aquest error interpretatiu mentre els articles sobre la política catalana, els seus problemes obrers o les seves interaccions en la política espanyola ocuparen un espai destacadíssim a la premsa europea i americana de manera constant, els informes de les ambaixades a Madrid crearen un subinforme regular sobre Catalunya i els cònsols a Barcelona gaudiren d'un augment del seu estatus, com es constataria en els debats interns del Foreign Office o del Quai d'Orsay. Caldria decidir què fer amb aquella nova realitat.

Decidir quins interessos tenia cada potència en aquell territori i quins perills podia suposar la seva evolució cap a la sobirania en una Europa a la que estava a punt d'esclatar un segon conflicte general. Els italians cregueren que el feixisme hi podia tenir una oportunitat, els francesos plantejaren els avantatges militars que una Catalunya sota el seu paraigües els hi suposaria en cas de guerra mediterrània en la previsible batalla amb Roma, els portuguesos hi veieren un condemnable afermament de la identitat catalana, però interessant debilitament del centre peninsular castellà i, al final, quan s'inicià la Guerra Civil, els britànics, el Vaticà, els alemanys i tots cregueren, amb temor i demagògia a parts iguals, que esdevindria una base soviètica d'efectes continentals. El mirall català es projectà sobre moltes realitats europees i si els diplomàtics belgues hi veieren una perillosa deriva connectada amb el nacionalisme flamenc i l'expansió del neerlandès a Bèlgica, i la premsa de les minories nacionals europees hi cregué veure un model a seguir [10].

Davant de tot aquest nou escenari, els cònsols a la capital catalana, així com els seus equips, tindran rang polític i no simplement de defensa d'interessos econòmics en una ciutat que, de fet, ja gaudia de gran importància a escala espanyola i europea. Amb la presència d'una àmplia xarxa de corresponsals de premsa estrangers instal·lats des de la dècada de 1920, amb les centrals de les cambres de comerç estrangeres —per a les que Madrid era la delegació i no pas el centre—, amb colònies i inversions estrangeres molt destacades —com ara les d'Itàlia o Suïssa—, el Cos Consolar allí destinat acabaria establint un inici de relacions i representació diplomàtica davant de la Generalitat que, aquesta, per sorpresa de tots, no acabaria d'acceptar.

En una Barcelona urbs europea, i amb una expansió demogràfica, industrial i de projecció política a escala continental que la situaven al costat de les grans capitals d'estats europeus i per sobre en importància de moltes altres de menor rang de països sobirans en la literatura política, la Generalitat no sempre va semblar correspondre en els moments clau

en els que els cònsols semblaren iniciar una actuació extraoficial de cert reconeixement.

> En una Barcelona urbs europea, i amb una projecció política a escala continental que la situava al costat de les grans capitals d'estats europeus, la Generalitat no sempre va semblar correspondre en els moments clau en què els cònsols semblaren iniciar una actuació extraoficial de cert reconeixement

Certament, hi hauria presència destacada del Cos Consolar a la inauguració del Parlament de Catalunya a finals del 1932 i una llotja disponible, ocupada sovint per membres del consolat dels Estats Units, entre d'altres; el primer d'any, el Cos es presentaria en un acte protocol·lari davant del President de la Generalitat; i els informes consulars diferirien sovint dels de les ambaixades, i anirien sovint directament a París o Berlín sense passar pel sedàs de Madrid. A pesar de tot això, però, quan hi hagué oportunitats d'actuar com a poder sobirà —tot i que amb greus problemes de control del territori, al mateix temps—, especialment durant l'any que s'esllanguí entre juliol del 1936 i maig del 1937, els consellers primers catalans Joan Casanovas o Josep Tarradellas no prengueren les regnes d'un diàleg de tu a tu a escala diplomàtica. No volgueren sortir-se més del que ja ho feren del marc estatutari i renunciaren a tractar als cònsols com a ambaixadors en una capital sobirana, com semblaren exigir el consolat belga o l'argentí. És veritat que el Comissariat de Propaganda, liderat per Jaume Miravitlles, i els seus delegats a Europa, especialment els de París (Ginebra) i Londres, Nicolau Maria Rubió i Tudurí i Josep Maria Batista i Roca, contactaren directament amb els governs britànic i francès fent ofertes i propostes, però sobretot sondejant la resposta occidental democràtica a possibles sortides individuals catalanes de la guerra espanyola, però res es concretà [11]. La fidelitat amb la República Espanyola, qüestionada durant tota la guerra per part del president Manuel Azaña o dels caps de govern Francisco Largo Caballero i Juan Negrín, no es veié trencada, contradient les afirmacions de tots els anàlisis diplomàtics.

Per molt que s'insistís, la Generalitat no acomplí el que havia escrit en una carta aparentment premonitòria el líder de Falange Española, fill del dictador Miguel Primo de Rivera i futur emblema "màrtir" del Franquisme, José Antonio Primo de Rivera, al llavors general republicà i immediat amo i senyor d'Espanya durant quasi quatre dècades, Francisco Franco. A pocs dies de la revolució del 6 d'octubre de 1934, quan el clima ja augurava un escenari similar al que s'acabaria produint durant la guerra, el líder de l'incipient feixisme espanyol avisava al militar de les implicacions exteriors que podria suposar una conjunció del factor independentista català amb el socialisme espanyol. Res més que la doble revolució que tots els observadors estrangers creien veure. Escrivia Primo de Rivera: «en el peligro inminente hay un elemento decisivo que lo equipara a una guerra exterior; éste: el alzamiento socialista va a ir acompañado de la separación, probablemente irremediable, de Cataluña.» I afegia, recordant la cessió de les competències d'ordre públic al govern autònom català: «El Estado español ha entregado a la Generalidad casi todos los

instrumentos de defensa y le ha dejado mano libre para preparar los de ataque. Son conocidas las concomitancias entre el socialismo y la Generalidad. Así, pues, en Cataluña la revolución no tendría que adueñarse del poder: lo tiene ya. Y piensa usarlo, en primer plazo, para proclamar la independencia de Cataluña».

Possibilitat que suposava prèviament negociada a nivell internacional, especialment davant de França: «Pero aquí viene lo grande: es seguro que la Generalidad, cauta, no se habrá embarcado en el proyecto de revolución sin previas exploraciones internacionales. Son conocidas sus concomitancias con cierta potencia próxima. Pues bien: si se proclama la República independiente de Cataluña, no es nada inverosímil, sino al contrario, que la nueva República sea reconocida por alguna potencia. Después de eso, ¿cómo recuperarla? El invadirla se presentaría ya ante Europa como agresión contra un pueblo que, por acto de autodeterminación, se había declarado libre. España tendría frente a sí no a Cataluña, sino a toda la anti-España de las potencias europeas» [12].

Però això no succeí i per molt que la premsa europea i americana n'anés ple, per molt que els informes diplomàtics i les especulacions militars de la *Marine Nationale* francesa o de la *Regia Marina* italiana ho afirmessin, no s'acompliria el que el periodista francès proper als franquistes, Georges Rotvand, sembla respondre a José Antonio en un article publicat a "Le Figaro" el 18 d'agost del 1936 avisant de nou d'una opció descartada per la Generalitat: «Si Madrid era presa pels blancs [franquistes] i si, immediatament després, Catalunya es declarava independent al·legant el dret dels pobles a disposar d'ells mateixos i entrava immediatament a la Societat de Nacions, què faria la Societat quan els blancs enviessin una expedició militar contra Barcelona? Els catalans no podrien demanar una intervenció de la Societat de Nacions contra els blancs? Creiem saber que aquest projecte, d'aparença rocambolesca, és seriosament pres en consideració actualment a Barcelona» [13].

Doncs no. Res de tot allò acabà amb una actuació decidida de cap membre del govern català. El context i la mirada exterior, el trasllat de les plantilles generals i el debat amb els casos concrets, com havia posat en circulació el diplomàtic i teòric de les relacions internacionals britànic, Edward H. Carr, no imposà als catalanistes d'Esquerra Republicana de Catalunya un marc mental absolutament acceptat i integrat entre els analistes europeus en centenars d'articles de premsa, informes consulars i d'ambaixada o documents militars i que no s'acomplí [14]. No parlem aquí d'una *boutade* extreta d'un document perdut en una carpeta d'una estanteria als arxius diplomàtics de Nantes, als National Archives de Kew a Londres o l'Auswärtiges Amt de Berlín, parlem d'una allau documental que ha de fer canviar la percepció exterior de Catalunya i d'Espanya durant la dècada dels anys que s'estenen entre 1931 i 1939 així com integrar el factor català en el seu context europeu de manera decidida.

REFERÈNCIES

1 — Vegi's Arnau Gonzàlez i Vilalta, *Amb ulls estrangers. Quan Catalunya preocupava a Europa. Diplomàcia i premsa internacional durant la Guerra Civil*, Barcelona, Editorial Base, 2014 i *Cataluña en la crisis europea (1931-1939). ¿Irlanda española, peón francés o URSS mediterránea?*, Lleida, Milenio, 2021.

2 — Per a les connexions i participació catalana en aquest organisme, veure X. M. Núñez Seixas, *Internacionalitzant el nacionalisme. El catalanisme polític i la qüestió de les minories nacionals a Europa (1914-1936)*, Catarroja, Afers, 2010. Per a una visió més amplia i del mateix autor: *Entre Ginebra y Berlín. La cuestión de las minorías nacionales y la política internacional en Europa (1914-1939)*, Madrid, Akal, 2001.

3 — Per a alguns intents catalans de ser presents a les negociacions de pau en ple debat per l'autonomia i la seva relació amb els serveis diplomàtics francesos, veure A. Gonzàlez i Vilalta, «Un moment de tensió màxima? La campanya per l'autonomia (1918-1919) segons la diplomàcia francesa», a E. Ucelay-Da Cal, J. Pich i A. Gonzàlez i Vilalta (eds.), *L'aparença d'un poder propi. La Mancomunitat de Catalunya i el catalanisme*, Catarroja, Afers, 2019, p. 253-293

4 — En una situació de pràctica autonomia del consolat respecte a l'ambaixada a Barcelona, veure entre les diverses aportacions de J. Puigsech, «Los pasos de la diplomacia soviética para establecer el consulado de la URSS en Barcelona», Ayer, n. 86, 2012, p. 169-195; «La doble perspectiva soviética de la realidad nacional catalana a través de la Internacional comunista y el Consulado de la URSS en Barcelona, 1936-1939», a R. Arnabat i Mata, A. Gavaldà Torrents (coord.), *Projectes nacionals, identitats i relacions Catalunya-Espanya*, Catarroja, Afers, 2012, p. 509-518; *Falsa leyenda del Kremlin: el consulado y la URSS en la Guerra Civil española*, Madrid, Biblioteca Nueva, 2014.

5 — Per a un cas concret, veure A. Gonzàlez i Vilalta, *Cataluña bajo vigilancia. El Consulado italiano y el Fascio de Barcelona (1930-1943)*, València, Publicacions de la Universitat de València, 2009

6 — Per a la interpretació catalana de la situació irlandesa veure J-C Ferrer i Pont, *Nosaltres sols: la revolta irlandesa a Catalunya (1920-1923)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007

7 — Sobre l'obsessió per comparar els dos contextos, el català i l'irlandès, la bibliografia europea dels anys 1930' és àmplia. Vegi's, per exemple, el capítol de títol explícit («A la Irlanda espanyola») que li dedicà el comentarista francès A. de Falgairolle, *L'Espagne en République*, París, Bibliothèque Charpentier, 1932, p. 13-54. No gens menys ho és la premsa, tant la britànica com la nord-americana. Sobre aquesta veure A. Gonzàlez i Vilalta, *Cataluña en la crisis europea (1931-1939). ¿Irlanda española, peón francés o URSS mediterránea?*, op. Cit., p. 19-43, 191-200

8 — Vegi's de manera àmplia a través de desenes d'informes els casos de la diplomàcia dels Estats Units, França, Itàlia, Gran Bretanya, Bèlgica o Portugal a A. Gonzàlez i Vilalta, *Amb ulls estrangers*, op. Cit o *Cataluña en la crisis europea (1931-1939)*, op. Cit.

9 — Per a una visió de la realitat catalana en el sí del context espanyol i europeu, veure E. Ucelay-Da Cal, S. Tavera, À. Duarte i D. Martínez Fiol (dirs.), A. Gonzàlez i Vilalta (ed.), *El Mediterrani Català (1931-1939). Un inèdit contemporani*, Maçanet de la Selva, Aledis Editorial, 2022

10 — Vegi's A. Gonzàlez i Vilalta, «Una carpeta incòmoda i real. La independència de Catalunya com a preocupació geopolítica europea (1936-1939)» a A. Gonzàlez i Vilalta (ed.), *"Une Catalogne indépendante?". Geopolítica europea i Guerra Civil Espanyola (1936-1939)*, Barcelona, Memorial Democràtic, 2017, 105-235, amb lleugeres modificacions a la versió anglesa amb el mateix director *The Illusion of Statehood. Perceptions of Catalan Independence up to the End of the Spanish Civil War*, Eastbourne, Sussex Academic Press, 2020, p. 83-230

11 — Veure entre d'altres, G. Mir, *Aturar la guerra. Les gestions secretes de Lluís Companys davant el Govern britànic*, Barcelona, Proa, 2006. Els mateixos delegats que, juntament amb d'altres autors, gestionaven també davant entitats internacionals com el Comitè Internacional de la Creu Roja l'intent d'humanitzar el conflicte. Sobre aquesta qüestió, vegi's A. Gonzàlez i Vilalta, *La tercera Catalunya (1936-1940)*, Barcelona, Edicions de 1984, 2013; *Ció Rubiés (1936-1940). Sobreviure a la història. Una dona entre dues guerres*, en premsa, Aledis, 2023

12 — *Carta al General Franco*, 24-IX-1934 a J. A. Primo de Rivera, *Textos de doctrina política*, Madrid, Delegación Nacional de la Sección Femenina de FET y de las JONS, [4a edició] 1966, p. 299

13 — G. Rotvand, "Les appréhensions de Madrid. Les gouvernementaux tenteraient une démarche a Geneve", *Le Figaro* (París, 18-VIII-1936)

14 — E. H. Carr, *La crisis de los veinte años (1919-1939)*, Madrid: Catarata, 2004 [1939]; *International Relations Between the Two World Wars 1919-1939*, Londres: Macmillan, 1955

Arnau Gonzàlez i Vilalta

Arnau Gonzàlez i Vilalta és historiador i escriptor. Actualment és professor d'Història Contemporània a la Universitat Autònoma de Barcelona, on es va llicenciar i doctorar. La seva trajectòria investigadora gira al voltant de diversos aspectes del nacionalisme català d'entreguerres, durant el període 1931-1945. És autor de desenes d'articles i d'una quinzena de llibres sobre el període republicà espanyol, la Catalunya d'entreguerres, el nacionalisme català i la diplomàcia europea. Entre les seves obres, destaquen *Amb ulls estrangers. Quan Catalunya preocupava Europa: diplomàcia i premsa internacional durant la Guerra Civil* (2014) o *El catalanisme davant del feixisme (1919-2018)* (2018). També és autor de *La nació imaginada (1931-1939). Els fonaments dels Països Catalans* (2006), *La creació del mite Companys* (2009) i *La Tercera Catalunya (1936-1940)* (2013). Producte de les seves estades a Itàlia, és remarcable l'obra *Cataluña bajo vigilancia. El Consulado italiano y el Fascio de Barcelona (1930-1943)*, publicada l'any 2009, que va iniciar una nova línia de recerques dedicades a les mirades internacionals de la Catalunya republicana i en guerra. És director del web documentsforhistory.com.